

Miljøpartiet De Grønne

Arbeidsprogram 2009–2013

Vedtatt på landsmøtet i Stamsund, 6. til 8. mars 2009; Revidert på landsmøtet i Oslo, 9. til 11. april 2010 og landsmøtet i Trondheim, 1-3- april 2011.

Arbeidsprogrammet for stortingsperioden 2009–2013 bygger på prinsippprogrammet, vedtatt på landsmøtet i Stamsund 2009. Neste revisjon av arbeidsprogrammet blir i 2013.

Innhold

1: Hovedlinjer i grønn økonomi	1
2: Trygg inntekt og bolig	3
3: Energi	4
4: Ut av oljealderen	5
5: Samferdsel	6
6: Kultur for engasjement	6
7: Utdanning	8
8: Digitale rettigheter	9
9: Helse	10
10: Økologisk landbruk	11
11: Økologisk sjøbruk	12
12: Dyrs rettigheter	13
13: Stopp utryddingen	13
14: Utvikling på egne vilkår	14

1: Hovedlinjer i grønn økonomi

Miljøpartiet De Grønne vil arbeide for:

1. Å innføre nasjonale mål på økologisk bærekraft og livskvalitet som utfyller BNP.
2. Å opprette et bærekraftdepartement som er overordnet de andre departementene.
3. En avklaring av hvilke områder private selskaper kan virke på og hvor store de kan bli.
4. Innføring av en internasjonal avgift på omsetning av verdipapirer, som skal øremerkes globale miljøtiltak for å redusere klimagassutslipp.
5. Langt strengere regulering av finanssektoren, med sikte på et sunnere og bedre samsvar mellom real- og finansøkonomien.
6. Forbud mot shortsalg av aksjer ved Oslo børs samt mot etablering av hedgefond i Norge.
7. Utredning av alternative systemer for rente- og valutapolitikk.
8. Samarbeid med fagbevegelsen om forsøk med tariffavtaler der redusert arbeidstid erstatter reallønnsøkning.
9. Å sikre offentlig eierskap og politisk kontroll med infrastruktur og velferdstjenester, energi og drikkevann.
10. At New Public Management avvises som prinsipp i offentlig sektor.
11. Å erstatte EØS-avtalen med en eller flere demokratisk jevnbyrdige handelsavtaler.
12. Å få WTO, Verdensbanken og Det internasjonale pengefondet inn under FN, der de må støtte opp om FNs øvrige arbeid.
13. Å sette et nasjonalt tak på arealbruk og uttak av lagerressurser til næringsformål.
14. Å allmenngjøre prinsippene for rettferdig handel til å gjelde alle importvarer.
15. Å styrke økologiske og sosiale mål i selskapslovgivningen.
16. En utvidet norsk arbeidsmiljølov med solidaransvar som hovedprinsipp; å øke fagorganisertes innsynsrett i arbeidsforholdene; å likestille turnus- og skiftarbeid; reell likelønn; ingen aksept for sosial dumping.
17. Reell lønnsutjevning til fordel for tradisjonelle kvinneyrker, inkludert like vilkår for turnusarbeid i helse og sosialsektoren og skiftarbeid i industrien; kjønnskvotering i yrker der ett kjønn er vesentlig underrepresentert; samarbeid med relevante forbund for å bedre kårerne for alle marginaliserte grupper i arbeidslivet.
18. Avvikling av merverdiavgiften (moms) på økologiske varer, gjenbruk, kollektivtransport og andre miljø eller helsegunstige varer og tjenester.
19. Innføring av pant på en rekke produkter, f.eks. kjemikalier, hvitevarer og elektronikk.
20. Økte krav til produktkvalitet; utvidelse av garantitiden på varer som kan lages mer holdbare enn i dag, f.eks. elektronikk, hvitevarer og sportsutstyr.
21. En næringspolitikk basert på aktive politiske prioriteringer av gunstige sektorer og teknologier, f.eks. ENØK og ren ny energiteknologi i stedet for fossil energi.

22. En sterkt progressiv og felles skattetrapp for lønns-, kapital- og alle andre slags inntekter; en sterkt progressiv skattetrapp på formue; minstefradrag på 2 G i inntektsskatt og 30 G i formueskatt; avvikling av rentefradraget på lån utover 20G.
23. Å avvikle arbeidsgiveravgiften.
24. Sosial profil på alle miljøtiltak (jf. 3 *Energi*).

2: Trygg inntekt og bolig

Miljøpartiet De Grønne vil arbeide for:

Utjevning og samfunnslønn

1. En sterkt progressiv og felles skattetrapp for lønns-, kapital- og alle andre slags inntekter; en sterkt progressiv skattetrapp på formue; minstefradrag på 2G i inntektsskatt og 30G i formueskatt.
2. Å utrede en ordning med samfunnslønn, der samfunnslønna blir lik minstefradraget på skatten, eller 2G. En samfunnslønn vil helt eller delvis erstatte i en rekke trygde-, stønads- og stipendordninger, samtidig som alle kan gjøre krav på den på visse vilkår.
3. At bl.a. kontantstøtte skal erstattes av samfunnslønn, men at barnetrygd kommer i tillegg, eventuelt som «barnelønn». Ordninga med 2-årig kontantstøtte må bestå videreføres inntil en samfunnslønnsreform er på plass.

Eit ubyråkratisk og fleksibelt trygdesystem

4. Å styrke førstelinja i NAV kraftig, slik at færrest mulig saker må sirkulere i systemet før vedtak. Alle som er langtidssykemeldt skal ha en lovfestet rett til oppfølging og første behandling innen 14 dager etter vedtatt sykemelding.
5. Å åpne for uføretrygding i mindre brøker enn 50%.

Inkluderende arbeidsliv

6. At høy alder alene ikke skal være lovlig grunn for oppsigelse.
7. At offentlig sektor skal tilby mer fleksible arbeidstider og stillingstyper.
8. At en arbeidstaker skal kunne ta fri i opp til 12 måneder med utbetaling tilsvarende 85 % av dagpenger, dersom det finnes en arbeidsløs som kan være vikar i perioden.
9. At arbeidsgivere som ansetter funksjonsnedsatte uten videre skal få økonomiske og tekniske ressurser for tilpassing av arbeidsplassen.
10. Å gjøre ordningen med funksjonsassistanse permanent.

Rusreform

11. Å opprette tverrfaglige mottaks- og oppfølgingscenter for personer med rusmiddelproblem, i tilknytning til de distriktpsikiatriske sentra.
12. At varig bolig til rusmiddelavhengige skal være en del av behandlingsopplegget, og finansieres av mottaks- og oppfølgingscentera.

Rimelig bolig alle

13. At NAV skal stille depositum i stedet for sosial garanti.
14. At kommunale eller ikke-kommersielle utleieboliger skal utgjøre 25 % av nybygginga; En kraftig økning i rammene til Husbanken trengs for å nå dette målet.
15. At Husbanken i større grad skal medfinansiere kommunale oppkjøp av husvære i storbyområdene.
16. At Husbanken bare skal gi lån til oppføring og kjøp av utprega nøkterne boliger.
17. Radikal forenkling av bygningsdelen av og teknisk forskrift til Plan- og bygningsloven, for å gjøre det mulig å bygge enkelt, miljøvenlig og billig, og legge til rette for mer selvbygging.
18. At retten til rentefradrag i skatten blir begrenset slik at man bare får fradrag for lån opp til 20G. Dette vil hindre at utsikter til rentefradrag kan virke med til å drive boligprisene i været.

Vern mot gjeldsslaveri

19. Strammere regulering av utlånsvilkåra til private banker og boligselskap. Vi meiner ingen er tjente med at folk får mer lån enn de kan make å betala ned.
20. Et fast tak for rentesats på forbrukslån, definert i forhold til styringsrenta i Norges Bank.

3: Energi

Miljøpartiet De Grønne vil arbeide for:

1. At all energipolitikk ses i sammenheng med økonomi og forbruk generelt.
2. En ny «Kyoto-avtale» der alle land er med, og der et tak på samlede globale utslipp som innebærer global klimanøytralitet i 2050 ligger til grunn; at hovedfokus for utslippsreduksjonene blir på de f.eks. 10 000 største globale punktutslippene og tilhørende konsern/stater, med oversiktlige og reelle nedtrappingsplaner finansiert i fellesskap.
3. At Norge uansett global avtale setter opp en nasjonal plan for klimanøytral selvforsyning med all stasjonær og mobil energibruk innen 2020; at planen skal tallfeste sektorvise utslippsmål i absolutte tall på CO₂-ekvivalenter; at ENØK i videste forstand må prioriteres før nyproduksjon av ren energi.
4. At Norge om mulig samarbeider med naboland om regional klimanøytral selvforsyning via ikkekommersielle forpliktende avtaler – også her må ENØK prioriteres først.
5. At tiltak i fjernere land (f.eks. CDM-tiltak) må komme i tillegg til slik selvforsyning.
6. Å innføre krav om at en andel av energiforbruket i alle store nybygg skal dekkes av alternativ lokal energi (f.eks. bio-, sol-, berg- eller havvarme, vindmøller).
7. Å trappe opp moderniseringen av eksisterende vannkraftverk for å øke effektiviteten.

8. Positivt fokus på vegetabilsk mat; redusert kjøttproduksjon.
9. Utprøving av toprissystem og/eller personkvoter som erstatning for avgifter på strøm.
10. At klimatiltak skal utformes slik at de ikke rammer sosialt skjevt.

4: Ut av oljealderen

Miljøpartiet De Grønne vil arbeide for:

1. Et 20 års moratorium mot leting etter nye olje- og gasskilder på norsk territorium.
2. Gradvis nedtrapping av eksisterende petroleumsvirksomhet på norsk sokkel; at statlige selskaper pålegges å følge opp dette også utenlands, herunder å trekke seg fra de verste påbegynte prosjektene som f.eks. tjæresandproduksjon i Canada.
3. Varig vern mot all petroleumsvirksomhet fra Lofoten og nordover, inkludert Barentshavet og Svalbard.
4. At staten skal bruke eierskapet i selskaper som StatoilHydro til å gå i front for ny energiteknologi.
5. Å skrinlegge alle planer om flere olje-, gass- eller kullkraftverk i Norge.
6. At utvikling av teknologi for CO₂-fangst (CCS) blir overlatt til land som er tungt avhengige av fossile energikilder, mens Norge konsentrerer seg om de rene energikildene vi er rike på.
7. At «oljefondet» omdisponeres til investeringer innen energi, infrastruktur og grønt næringsliv i Norge, til internasjonal forskning innen klima- og miljøvennlig teknologi og økonomi, og til nødhjelp og utvikling i u-land.
8. At eksisterende utvinning av olje og gass pålegges å overkompensere for egne utslipp slik at virksomheten blir klimanegativ.

5: Samferdsel

Miljøpartiet De Grønne vil arbeide for:

1. Å skrinlegge alle veiprosjekter med unntak av rene nærmiljø- og sikkerhetstiltak, og veier der kollektivløsninger ikke utgjør noe reelt alternativ.
2. At by- og tettstedsutvikling skal planlegges for redusert daglig behov for privatbil, med felles garasjeanlegg utenfor bomiljøet.
3. Utprøving av toprissystem og/eller personkvoter som erstatning for miljøavgifter i samferdselssektoren, innenfor rammene av sektorvise utslippstak.
4. Forbud mot nysalg av rene bensin- og dieslbiler fra 2013.
5. Snarlig forbud mot nysalg av personbiler med CO₂-utslipp utover 250 g/km; gradert engangsavgift fra 70-250 g/km; samme regler for miljøsertifisert biodrivstoff.
6. Utredning og innføring av lignende opplegg for større kjøretøyer, sjøfart og fritidsbåter som skissert for personbiler.
7. Fjerning av årsavgiften og frysing av drivstoffavgiften, til fordel for fleksibel veiprisering som øker med bedre kollektivtilbud.
8. Lavere fartsgrenser på veiene av hensyn til både miljø og sikkerhet.
9. Å legge til rette for at all godstransport kommer over på bane der dette er et reelt alternativ.
10. Å skrinlegge alle planer om flyplassutbygginger.
11. Vesentlig billigere kollektivtransport.
12. Et nettverk av nye høyhastighetsjernbaner på strekningene Oslo-Bergen/Haugesund/Stavanger, Oslo-Kristiansand, Oslo-Trondheim/Ålesund, Oslo-Gøteborg, Oslo-Stockholm og Trondheim-Narvik-Tromsø, med sikte på fullføring innen 30 år; opprustning av lokale og regionale jernbaner i tilknytning til høyhastighetsnettverket; elektrifisering av alle jernbanestrekninger.
13. Å legge til rette for at gang- og sykkeltransport blir et reelt alternativ i alle byer og tettsteder.

6: Kultur for engasjement

Miljøpartiet De Grønne vil arbeide for:

1. At lokale og nasjonale valg ikke samles; at stemmerettsalderen blir 16 år ved lokalvalg.
2. At retten til kommunalt selvstyre grunnlovsfestes.
3. Å opprette et åpent tilgjengelig lobbyregister for Stortinget.
4. En fast årlig runde med folkeavstemninger om viktige enkeltspørsmål fra Stortinget og fra hver kommune.

5. Et moratorium mot nye lovpålagte oppgaver for kommunene.
6. Å gi kommunene reell rett til å fastsette satsen for kommunal inntektsskatt.
7. At offentlig eierskap i større grad skal utøves direkte, og ikke ved å skille ut virksomheter som
8. aksjeselskaper.
9. At all grunn- og videregående opplæring skal være fri fra kommersielle interesser.
10. Regler som i enda sterkere grad begrenser eierkonsentrasjon i mediabransjen.
11. Teksting av all norsk film på kino.
12. Støtte- og konsesjonsordninger som gjør at norsk film og film fra alle kontinenter i større grad kjøpes inn og vises av kinoene og NRK.
13. Økonomisk styrking av og økte krav til folkeopplysning og kulturelt mangfold i NRK; avvikling av konsesjonsplikt for TV og radio når tekniske begrensninger ikke krever det.
14. Bedre støtteordninger for kunstnere og kunstorganisasjoner; opprettelse av flere kunstnerhus med gratis eller rimelige atelierer og fellesverksteder.
15. Økte tilskudd til offentlig kunst, bl.a. ved å øke den delen av byggekostnadene for offentlige nybygg som går til utsmykning; å styrke det kunstfaglige nivået i utsmyknings- og innkjøpskomiteer; å øke det tverrfaglige samarbeidet.
16. Å innføre skattefradrag til bedrifter og privatpersoner ved sponing eller kjøp av kunst.
17. Å sikre støtten til «smale» forlag og til oversettelse av utenlandsk litteratur.
18. Økte innkjøp av ny norsk skjønnlitteratur, slik at de videregående skolene kan få hvert sitt eksemplar.
19. Å gi folkebibliotekene økte ressurser til utlåsmateriell, brukervennlige lokaler og åpningstider.
20. Et godt og bredt kulturtilbud både via omreisende og faste institusjoner, profesjonelle tilbud og amatørgrupper.
21. Utredning av «verdenstjeneste» for økt kulturforståelse, brobygging og fellesskap, der ungdom velger seg et land og får ett års studie-/arbeidsopphold delfinansiert av det offentlige.
22. Å oppheve regelverk som spesifikt rammer rasistiske og blasfemiske ytringer.
23. Fullstendig sekularisering av stat og skole.
24. Å opprette flere ungdomsklubber og allaktivitetshus; å legge til rette for forskjellige ikke-kommersielle arrangementer på offentlig sted.

7: Utdanning

Miljøpartiet De Grønne vil arbeide for:

1. At det skal finnes barnehageplasser nok til dem som ønsker det, men at foreldre skal ha reell frihet til å velge mellom å sende barna i barnehage eller ikke og mellom hel- og deltidstilbud.
2. At ordninga med 2-årig kontantstøtte blir videreført inntil en samfunnslønnsreform er på plass. Av hensyn til integrering må barn av nye innvandrere som gjennomgår introduksjonskurs få tilbud om integreringsstøttende tiltak i perioden.
3. At små barn får plass i barnehagen som ligger nærmest boligen, på same måte som større barn får grunnskoleplass.
4. At barn i barnehage får større muligheter til kontakt med voksne av alle generasjoner.
5. At kommunene skal ha ansvar for å språkteste alle barn før de fyller 5 år, og må sørge for at barn med svak språkutvikling og/eller mangelfullt norsk talespråk får tilbud om ekstra støtte før skolestart.
6. At det skal være adgang til å etablere og drive ikke-kommersielle private skoletilbud, inkludert skoler som er forankra i livssyn så vel som skoler som står for pedagogiske alternativ.
7. At skoledagene ikke blir forlenget – og således at forslag om «heldagsskole» blir avvist.
8. At praktiske emner og oppøving av motoriske ferdigheter må få en større plass i hele grunnskolen, og at elevene på ungdomstrinnet får større adgang til å velge praktiske valgfag.
9. At båndene mellom skolen og samfunnet blir styrket, blant annet ved at elevene som ledd i undervisninga deltar i praktiske og samfunnsnyttige oppgaver.
10. At elevene får konkrete tilbakemeldinger om prestasjonene sine undervegs i læringsprosessen.
11. At det ikke skal gis karakterer før på ungdomstrinnet.
12. At potensialet i differensiert undervisning blir utnyttet bedre, ved at kompetent personale, ikke assistenter, skal ha ansvaret og stå for tilpasset opplæring og spesialundervisning.
13. At det skal gis undervisning på morsmålet til elever med minoritetsspråklig bakgrunn, i tillegg til norskopplæring.
14. At det blir lagt til rette for at elever som går ut av grunnskolen får et reelt valg mellom å gå ut i arbeidslivet for kortere eller lengre tid, å velge en teoretisk eller en yrkesrettet videregående utdanning.
15. At yrkesskoler, landbruksskoler og andre spesialiserte yrkesrettede skoler får igjen navna.
16. At det skal være et samfunnstjenesteår for alle ungdommer, enten i militær/siviltjeneste, fredstjeneste, landbruk, skogbruk, fiske, håndverk, primærhelsetjeneste eller andre relevante steder.
17. At den statlige støtten til folkehøgskoler minst opprettholdes på dagens nivå.

18. At støtte til bærekraftige tiltak og til folkehøgskoler med en bærekraftig profil blir prioritert.
19. At det blir innført klarere skiller mellom oppgavene til universitetene, høgskolene og instituttsektoren, slik at oppdragsforskning og programstyrt forskning i hovedsak blir overlatt til sistnevnte.
20. At universitetene blir finansiert gjennom offentlige grunnbevilgninger og skal være selvstyrende, også når det gjeld forskningsmessige prioriteringer.
21. At kvantitativ målstyring og «tellekantsystem» blir avskaffet som styringsverktøy og finansieringsgrunnlag for universiteter og høgskoler.
22. At det blir satt av årlige midler til finansiering av forskningsprosjekter etter oppdrag fra organisasjoner i sivilsamfunnet.
23. At alle publikasjoner som er resultat av offentlig finansiert forskning skal gjøres gratis tilgjengelige for offentligheten.
24. At det blir opprettet et eget institutt, gjerne knyttet til et universitet, som skal drive forskning på tverrfaglig grunnlag der en ser spørsmål som gjelder natur, samfunn og økonomi i sammenheng.
25. At studiefinansieringen skal være god nok til at det er mulig å studere på heiltid. Det skal likevel også være mulig og akseptert at en studerer på deltid og får praktisk arbeidserfaring parallelt med studiene.

8: Digitale rettigheter

Miljøpartiet De Grønne vil arbeide for:

1. At det offentlige skal gå foran i bruken av fribrukslisenser som Creative Commons.
2. Støtte til utvikling av fri programvare.
3. Økt bruk av fri programvare i offentlig sektor, særlig i skolen.
4. Krav om at det offentlige bare skal bruke åpne mediatyper, ikke lukkede standarder.
5. Å gjøre offentlige kartdata gratis tilgjengelige for næringslivet og allmenheten.
6. Å sikre nettbrukere både yttingsfrihet og personvern, nasjonalt og internasjonalt.
7. En oppdatering av lovverket som gjelder identitetstyveri.
8. Å redusere opphavsrettens vernetid, siden denne i dag hindrer innovasjon, tilgjengelighet og berikelse av kulturallmenningen.
9. At Nasjonalbiblioteket får rett til å klarere bruk av såkalte foreldreløse verk, altså verk som omfattes av opphavsretten uten at det er mulig å komme i kontakt med opphavspersonene.
10. Et system for årlig registrering og publisering av verk som faller i det fri når vernetiden går ut.
11. Å gjøre ikke-kommersiell fildeling av musikk og andre medietyper lovlig, kombinert med en lisensavgiftsløsning for betaling til utøvere, produsenter og studioer.

9: Helse

Miljøpartiet De Grønne vil arbeide for:

1. At all helsepolitikk ses i sammenheng med andre sektorer i samfunnet, slik at forebygging tas langt mer alvorlig enn i dag; intensivert helsefaglig forskning innen forebygging.
2. Å styrke samarbeidet mellom somatisk og psykiatrisk medisin, psykologi og ernæringsfag; å senke terskelen mellom de ulike profesjonene for pasienten; at dette skal gjenspeiles i grunnutdanningen av alt helsepersonell.
3. Et bredt og udogmatisk opplysningsarbeid om mat og helse, basert på dokumentert kunnskap.
4. Sunn mat, inkludert vegetariske alternativer, i alle offentlige institusjoner; forbud mot brusautomater på skoler.
5. At staten ikke skal involvere seg i «opplysningskontorene» for kjøtt og andre animalske produkter, men etablere et næringsuavhengig opplysningskontor for mat og helse, som også tar hensyn til dyr og miljø.
6. Å fremme forskning på vegetarisk/vegansk livsstil og vegetabilske matprodukter.
7. Økt forskning på helsekonsekvenser av elektromagnetisk stråling; offentlig kartlegging av elektromagnetisk stråling i alle kommuner; forbud mot trådløse nettverk i skoler og barnehager.
8. Et offentlig helsevesen supplert av ikke-kommersielle private virksomheter; en grundig revurdering av helseforetaksmodellen og bruken av stykkprisfinansiering.
9. Sentralisering av høyt spesialiserte oppgaver f.eks. innen kreftbehandling; for øvrig robuste lokalsykehus.
10. Å utvikle egenbetalingen for helse- og tannhelsetenester.
11. En radikal styrking av det psykiske helsevernet.
12. Å videreføre den fortløpende vurderingen av «alternative» behandlingsformer, med tanke på godkjenning av utdanning og trygderefusjon for behandlingsformer med dokumentert effekt.
13. At legemiddelfirmaer blir erstatningsansvarlige for skader som følge av lovlig legemiddelbruk.
14. Videreføring av de trinnvise innstramningene i røykeloven, uten at det ender i ren kriminalisering; fortsatt streng regulering av alkoholomsetningen.
15. Avkriminalisering av personlig bruk av rusmidler, men ikke legalisert omsetning av flere stoffer enn i dag.
16. Et langt sterkere ettervern for rusmisbrukere, med et mangfold av behandlingsmåter.
17. Et anstendig liv for de som ikke greier å bli rusfrie, også når dette krever regulert medisinsk bruk av ellers ulovlige rusmidler.

10: Økologisk landbruk

Miljøpartiet De Grønne vil arbeide for:

1. Nordisk selvforsyning med korn, poteter, frilandsfrukt og -grønnsaker, melk, kjøtt og egg, inkludert selvforsyning med fôr, gjødsel, såfrø og energi til landbruket.
2. Styrket vern av dyrket og dyrkbar jord, både ved skjerpet handheving av jordloven og ved aktivt vern etter modell fra naturvernet. Støtten til ny- og gjendyrking av matjord må styrkes innen rammene av klimahensyn og naturmangfoldsloven.
3. Et forenklet tilskuddsregime i landbruket, som medfører at et årsverk gir om lag samme inntekt som et årsverk i andre yrker uten krav om høyere utdanning.
4. At det eneste direkte driftstilskuddet blir basert på et poengsystem som gjør at tilskuddet øker med 1) avstand til markedet, 2) vanskelige klima-, jord- eller terrengvilkår, 3) hensyn til økologi og dyrevelferd og 4) mer bruk av arbeid framfor innkjøpt utstyr.
5. En fortsatt politisk prisregulering på matvarer, basert på forhandlinger mellom produsentene sine samvirkeorganisasjoner og staten.
6. Reduserte konsesjonsgrenser i den konvensjonelle fjørfe- og svineproduksjonen.
7. Avvikling av fritaket fra CO₂-avgift på drivstoff i primærnæringene.
8. Avvikling av omsettelige melkekvoter. Kvotene skal følge utøveren og tilbakeføres til staten når de går ut av bruk.
9. Forbud mot dumpingsalg av matvarer i grossist- og butikkledet.
10. At staten i samarbeid med kommunene gjeninnfører beredskapslagring av matkorn for minst ett års forbruk.
11. Å utvikle gjødselproduksjon basert på kloakkslam, til erstatning for kunstgjødsel. Det delstatlige selskapet Yara har her et spesielt ansvar.
12. Styrking av Debio som kontrollorgan for økologisk virksomhet; gratis økologikontroller; økologisk sertifisering for tekstilproduksjon.
13. At staten ikke skal involvere seg i «opplysningskontorene» for kjøtt og andre animalske produkter, men etablere et næringsuavhengig opplysningskontor for mat og helse, som også tar hensyn til dyr og miljø.
14. En utvidet merkeforskrift for animalske marvarer, der det går tydeleg fram hvilke forhold produksjonsdyrene har levd under.
15. Å oppheve forbudet mot dyrking av industriell hamp.
16. Flere kolonihager og skolehager.
17. Fri prissetting på landbrukseiendommer; varig bo- og driveplikt i konsesjonsloven; frysing av dagens arealgrenser for konsesjon.
18. Å innføre/utbrede regelverk for økologisk skogbruk, med vekt på bevaring av biomangfold og landskapsverdier, energibruk og forbud mot giftsprøyting og kunstgjødsel; å endre tilskuddsordningene i tråd med dette.
19. Innføring av strengere miljøkriterier ved tildeling av byggeløyve og tilskudd til skogsveger.

11: Økologisk sjøbruk

Miljøpartiet De Grønne vil arbeide for:

1. Å gjenåpne fiskeriallmenningen slik at alle kvalifiserte fiskere får personkvoter innenfor vitenskapelig fastsatte totalkvoter; å avvikle privateide/omsettelige kvoter.
2. Å begrense antallet fiskere når begrenset ressursgrunnlag krever det, ved at kvalifiseringen for kvoter forutsetter oppfylling av visse aktivitetskrav regulert i fiskermanntallet.
3. Å skjerpe inn reglene for fiskermanntallet slik at det bare er reelle heltidsfiskere innen hver flåtegruppe som har tilgang til åpen allmenning.
4. At råfiskloven og deltakerloven skal opprettholdes, med strenge grenser for hvor mange fartøy et rederi kan eie.
5. Å redusere havfiskeflåten til fordel for bærekraftig kystfiske.
6. Å utvikle det norske hjemmemarkedet for sjømat ved å opprette et fiskerisamvirke etter modell fra landbruket, i tilknytning til fisker- og fiskesalgslagene.
7. Å etablere samvirker for foredling og distribusjon av lokal fersk fisk.
8. En vesentlig reduksjon av omfanget av fiskeoppdrett gjennom regulering av fôrproduksjonen. Fiskefôr må bare baseres på avfall, ufisk og andreklasses kornvarer.
9. Større satsing på utnytting av vegetabilsk sjømat som f.eks. alger.
10. Å støtte arbeidet med reell økologisk sertifisering av all sjømat etter modell fra landbrukssektoren, i påvente av full økologisering av sjøbruksnæringen.
11. Økt forskning på marinøkologi, årsaker til og konsekvenser av nærings saltutslipp, endringer i bunnvegetasjonen og innføring av nye arter.
12. Økt forskning på selektive og biologisk nedbrytbare redskaper, energieffektive fartøy og miljøvennlige drivstoffer.
13. At fangst- og avlivningsmetoder skal ta hensyn til forskning som fastslår at fisk kjenner smerte på linje med fugler og pattedyr.
14. Avvikling av hvalfangst og storskala kommersiell selfangst.

12: Dyrs rettigheter

Miljøpartiet De Grønne vil arbeide for:

1. At dyrs grunnleggende rettigheter skal grunnlovsfestes, som retten til å få dekket basale behov og retten til vern mot overgrep.
2. Å flytte alt dyretilsyn til et nytt dyreverndirektorat under miljøverndepartementet.
3. Full omlegging til økologisk landbruk og sjøbruk, med innskjerpede regler for husdyrhold, dyretransport og plasskrav til oppdrettsfisk.
4. Å sikre alle husdyrarter tilgang på et naturlig utemiljø; forbud mot alle former for husdyrhold der dyr holdes fanget i små rom eller bur.
5. Snarlig forbud mot bruk av forsøksdyr til forskning, undervisning og trening, som kan erstattes av de mange gode alternativene som finnes til slik bruk av dyr; forenkling av godkjenningsordningen for bruk av pasientmateriale til forskning.
6. Forbud mot de verste formene for bruk av dyr til underholdning, inkludert ville dyr i sirkus og «fang og slipp-fiske».
7. Å etablere hjelpesentre for hjemløse dyr i norske byer; at ideelle organisasjoner skal få økonomisk støtte til å drive behandling og omplassering av dyr.

13: Stopp utryddingen!

Miljøpartiet De Grønne vil arbeide for:

1. En økning i vernet av skog, våtmark, havbunn og andre artsrike biotoper i tråd med vitenskapelige anbefalinger. 15 % vern av hver naturtype er et minstekrav.
2. En solid naturmangfoldslov som også omfatter sjøbunnen.
3. Avvikling av de minst selektive fiskemetodene, som f.eks. havtråling; en vesentlig reduksjon i omfanget av fiskeoppdrett ned til et reelt bærekraftig nivå.
4. En reform av rovviltpolitikken der samlede utgifter til forebygging og erstatning av rovdyrskader gis som faste beløp til kommuner og/eller grunneiere som «huser» rovdyr. Støtten blir kun avhengig av rovdyrantall og -type, ikke omfanget av husdyrtap, og kan brukes til forebygging eller endret produksjon ut fra lokale valg.

14: Utvikling på egne vilkår

Miljøpartiet De Grønne vil arbeide for:

1. At norsk bistandsarbeid bygges på prinsippet om hjelp til selvhjelp, slik bl.a. Utviklingsfondet praktiserer det; økt fokus på mikrofinans som supplement til større prosjekter.
2. At selvstendigjøring av kvinner skal være en målsetning i alt bistandsarbeid.
3. At minst 20 % av norske bistandsmidler rettes mot økt landbruksproduktivitet og tilgang på vann.
4. At en betydelig del av det norske oljefondet skal brukes til utviklingsarbeid i FN-regi.
5. At retten til mat og matsuverenitet og FN-konvensjonen om biologisk mangfold skal ligge til grunn for alle handelsavtaler; utvikling av nødvendige tilleggsprotokoller og andre grep for å sikre nasjonal implementering av disse prinsippene. Sekundært ønsker vi mat og landbruk ut av WTO.
6. En politikk med sterkere virkemidler for fattigdomsreduksjon og global utjevning, med vesentlig kraftigere satsing på fullgode helsetjenester for alle, også i fattige land.
7. Jordreformer til fordel for jordløse, småbønder og lokale fellesskaper; lokal eller nasjonal kontroll over jord, vann, såvarer og teknologi.
8. Økologisk landbruk som strategi for å sikre matjord, vann, biomangfold og lokal selvråderett; forbud mot GMO i landbruket; nei til patentrettigheter på planter, dyr, gener og gensekvenser.
9. Strengere regulering av kapitalbevegelser over landegrensene; avvikling av skatteparadis.
10. At u-land får beskytte deler av sine markeder med selvbestemte tollgrenser, spesielt innen mat og nystartede industrier.
11. At staten og kommunene stiller krav til sine leverandører om at varer og tjenester produseres i samsvar med produsentlandenes egen arbeidslovgivning, og med grunnleggende menneske- og arbeidstakerrettigheter.
12. At Norge blir verdens første Fairtrade-stat.